

Alina BOJOGA-CELAC

CÎMPUL „CONSTRUCȚII PĂSTOREȘTI” ÎN GRAIURILE DACOROMÂNE SUDICE. O ABORDARE DIN PERSPECTIVA LEXEMATICII

1. Păstoritul, după cum se știe, a constituit în trecut o ocupație de bază a poporului român. Limba română, fiind istoria „expresivă” a poporului, păstrează amprentele acestei îndeletniciri străvechi. Acest lucru transpare în primul rînd din examinarea lexicului unde termeni, expresii idiomatice, diverse locuțiuni denotă importanța ocupației noastre fundamentale. În acest context, îmbinarea metodei tradiționale de descriere cu metoda analizei semanticii structurale și funcționale reprezintă una dintre perspectivele posibile de abordare modernă a lexicului și, prin urmare, a terminologiei păstoritului. La o primă aproximare terminologia păstoritului se structurează în următoarele cîmpuri lexico-semantice:

1. Cîmpul „Animale” (cum se deosebesc animalele după sex, culoare, vîrstă, turmă etc.).
2. Cîmpul „Produse ale animalelor”.
3. Cîmpul „Instrumente care se întrebuintează la stîină”.
4. Cîmpul „Persoanele care îngrijesc de oi sau păstorii”.
5. Cîmpul „Construcții păstorești”.

2. Conform concepției coșeriene „fiecare cîmp are un conținut (o „valoare”) unitară, iar acest conținut este subdivizat, prin opoziții, între termenii săi („cuvinte”). Prin valoarea sa unitară, un cîmp se opune altor cîmpuri așa cum în fonologie vocalele se opun consoanelor, iar în gramatică timpurile verbelor se opun modurilor verbale¹. În investigarea cîmpului „construcții păstorești”, prima etapă se bazează pe principiile onomasiologice. Astfel, identificăm cuvintele care „lexicalizează” conceptul de „construcție păstorească”, pe baza atlaselor lingvistice și etnografice. Întemeindu-ne pe acest material documentar, alcătuim inventarul de lexeme care se referă la diferite tipuri de construcții păstorești.

Vom prezenta apoi fiecare termen în parte din punct de vedere descriptiv-lexicografic, îmbinînd aspecte de lexicologie a conținutului cu cele de semasiologie sincronică și diacronică. În felul acesta, vom încerca să investigăm afit modificările semantice apărute pe parcursul timpului, motivate prin raporturile dintre cuvinte și obiectele denumite, cît și raporturile dintre componentele lexicale ale acestui cîmp în româna contemporană. În descrierile lexicale ale fiecărui cuvînt din inventarul nostru, vom exemplifica sensul termenilor, ca realizare „pragmatică” a semnificatului. În consecință, vom scoate în evidență dimensiunile lexicologice, semantice, istorice și geografice ale cuvintelor care fac parte din cîmpul „construcții păstorești” în graiurile dacoromâne sudice. Fiind o structură paradigmatică relativ mobilă (dinamică), acest cîmp prezintă un „inventar” lexical care, la rîndul lui, rămîne deschis.

Pe de altă parte, orice cîmp semantic se află în legături complexe cu alte cîmpuri și, în consecință, poate fi înglobat sau poate îngloba el însuși cîmpuri semantice înrudite.

Cum se știe, în configurarea unui cîmp lexical, E. Coșeriu recomandă să plecăm de la opozițiile imediate ce se stabilesc între două sau mai multe lexeme, apoi să identificăm trăsăturile distinctive care opun între ei acești termeni și să construim cîmpul în mod gradual, stabilind noi opoziții între termenii deja analizați și alți termeni, dat fiind că „lexicul structurat al unei limbi nu reprezintă

o suprafață plană, ci un edificiu cu mai multe etaje”².

Pentru stabilirea opozițiilor este indispensabilă **analiza componentială**, adică identificarea trăsăturilor comune și ale celor variabile prin care se caracterizează unitățile lexicale componente ale câmpului. În acest context, identificăm mai întâi trăsătura comună sau arhilexemul câmpului. Această are, de obicei, valoarea unui concept general și face parte, în cadrul analizei componentiale, din definiția lexemelor, alături de alte trăsături distinctive, proprii fiecărui cuvânt. Pe de altă parte, trăsăturile distinctive sau semele se revelează doar prin intermediul opozițiilor. Întrucît nu toate trăsăturile distinctive sunt cunoscute în prealabil, ele pot fi formulate pe măsura determinării opozițiilor imediate ce se stabilesc între termenii câmpului.

3. Ca structură paradigmatică primară, câmpul lexical „construcții păstoraști” reprezintă o serie lexicală relativ deschisă a vocabularului limbii române. Inventarul de unități lexicale pe care l-am alcătuit cuprinde termeni înregistrați în atlasele lingvistice și etnografice: *Noul Atlas Lingvistic Român pe Regiuni. Oltenia*, vol. III – IV; *Atlasul Lingvistic Român pe Regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. II, vol. V (în ms.); *Atlasul Etnografic al României* (Chestionar, vol. III. OCUPAȚII; cf. anexă)³, precum și culegeri de texte și glosare dialectale ale Olteniei, Munteniei, Dobrogei (cf. bibliografia).

În descrierea acestui câmp am utilizat ca bază de documentare o listă de întrebări din Chestionarul *Noului Atlas Lingvistic Român*:

913. **Stîină** „Cum îi spui la așezarea care-i în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînză, cașul?”

914. **Staul** „Cum îi spui locului îngrădit în câmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele?”

918. (prin) **Strungă** „Pe unde ies oile din îngrăditură, una cîte una, ca să le mulgi?”

Chestionarul special: **OIERIT**

2322. **Colniță** „Cum numiți adăpostul pentru oi făcut din nuiete și acoperit cu stuf sau cu paie?”

2325. **Acoperișul strungii** „Cum numiți partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie?”

2329. **Coliba baciului** „Cum îi spuneți la încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul etc.?”

2330. **Comarnic** „Cum numiți locul acela din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit?”

2335. **Staniște** „Cum îi spuneți la locul acela, de dinaintea strungii, unde stau oile după ce au fost mulse?”

2336. **Țarc** „Cum numiți locul, îngrădit, în care se țin mieii ca să nu sugă de la oi?”

În răspunsurile la aceste întrebări apar mai multe lexeme care, de fapt, sînt sinonime din punct de vedere spațial. Astfel, pentru întrebarea 913. **stîină** apare: *cășărie, stîină, tîrlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *saivan (la gospodărie), stîină, tîrlă* în NALR – Olt.

Pentru 914. **staul**: *adăpost, arcaci, coșare, închisoare, obor, perdea, saia, saivan, staul, strungă, surlă, șatră, șopron, tîrlă, țarc, țarcădău, zăvadă* în ALRR – Munt. Dobr. și *ceair, cotet, nimăt, obor, perdea, saia, seci, staul, strungă, șopron, tîrlă, țarc* în NALR – Olt.

Pentru 918. (prin) **strungă**: *strungă, poartă, ușă* în ALRR – Munt. Dobr.; în NALR – Olt.

2322. **colniță**: *acioală, adăpost, boșircău, colibă, coșar, obor, perdea, polată, saia, saivan, staul, strungă, surlă, șatră, șopron, tîrlă, toriște, umbrar* în ALRR – Munt. Dobr.; *baracă, cerdac, coșare, nimăt, palancă, perdea, saia, saivan, sălaș, staul, șatră, șopron, șură, tîrlă, umbrar* în NALR – Olt.

2325. **acoperișul strungii:** *acioală, acoperămînt, acoperiș, adăpost, aplecătoare, cerdac, comarnic, covercă, pățul, perdea, polată, strungă, surlă, șatră, șopron, umbrar* în ALRR – Munt. Dobr.; *acoperiș, cătun, cerdac, comarnic, corlat, coștereată, covercă, coviltir, pălimar, perdea, polată, saia, scorțar, șopron, umbrar, zăvadă* în NALR – Olt.

2329. **coliba baciului:** *baracă, bordei, brînzărie, cașcavalerie, cășărie, colibă, comarnic, covercă, fierbătoare, stîină, surlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *baracă, băcie, bordei, brînzărie, cabană, cătun, celar, cerdac, colibă, coșar, covercă, fierbătoare, odaie, stîină, strungă, tîrlă* în NALR – Olt.

2330. **comarnic:** *baracă, bordei, brînzărie, cămară, cășărie, celar, colibă, comarnic, covercă, coviltir, gheretă, magazie, odaie, stîină, surlă* în ALRR – Munt. Dobr.; *băcie, bordei, brînzărie, cabană, cabină, cătun, celar, colibă, comarnic, conac, coșare, covercă, depozit, lăptărie, stîină* în NALR – Olt.

2335. **staniște:** *amiezătoare, arcaci, bătătură, obor, padoc, staul, stavă, stăuină, tîrlă, toriște, țarc, țărcădău, zăcătoare* în ALRR – Munt. Dobr.; *bătătură, obor, ocol, răscol, sărciner, săruină, seci, tîrlă, toriște* în NALR – Olt.

2336. **țarc:** *arcaci, ceair, cosar, coteț, înțărcătoare, obor, perdea, saia, strungă, tîrlă, țarc, țărcădău* în ALRR – Munt. Dobr.; *coșare, coteț, înțărcători, nimăt, obor, perdea, staul, strungă, tîrlă, țarc* în NALR – Olt.

4. Cîmpul lexical „construcții păstorești” se poate împărți, așadar, în trei subgrupe: construcții pentru oameni, construcții pentru animale și construcții pentru produse și obiecte de la stîină. Prima subgrupă face parte dintr-o terminologie mai largă, cea a locuinței. Lexicul locuinței în română a mai fost analizat, din punct de vedere dialectal, de I. Stan⁴ și I. Ionică⁵, precum și, din punct de vedere structural, de Angela Bidu-Vrănceanu^{6*}.

Analiza componentială a cuvintelor inventariate (vom descrie așa-zisele *lexeme-tip*, care sînt cuvinte-titlu ale întrebărilor din chestionar, v. supra) scoate în evidență trăsăturile distinctive comune și cele variabile prin care se caracterizează unitățile cîmpului.

Astfel, identificăm patru grupuri de trăsături distinctive:

1. trăsături distinctive referitoare la spațiu și timp;
2. cele referitoare la modul de formare sau de realizare a construcțiilor;
3. cele referitoare la destinația construcțiilor;
4. cele referitoare la funcționalitatea construcțiilor.

Să urmărim acum trăsăturile distinctive – sau semele – ale fiecăruia dintre grupurile prezentate mai sus, dat fiind că ele denotă opozițiile ce se stabilesc în interiorul cîmpului „construcții păstorești”.

1. Trăsături distinctive referitoare la spațiu și timp:

în localitate (lîngă casă)

în afara localităților (pe cîmp, pe deal, pe munte, în baltă)

în timpul verii

în timpul iernii

în timpul primăverii

în timpul toamnei

după muls

* În viziunea unor lingviști, operația de delimitare a semelor din analiza componentială poate avea ca punct de plecare interpretarea definiției lexicografice (Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică*, Timișoara, 1984, p. 18). Noi, însă, am luat ca reper întrebările din Chestionarul *Noului atlas lingvistic român* (v. supra), iar apoi aplicăm analiza semantică structural-funcțională unei *limbi funcționale* (o limbă sintopică, adică fără diferențe în spațiu, sinstratică, fără diferențe de nivel, și sinfasică, fără diferențe de stil de limbă), cf. E. Coșeriu, *Competența lingvistică*, în *Prelegeri și conferințe*, p. 39.

înainte de muls

2. Trăsături distinctive referitoare la modul de formare sau de realizare a construcțiilor

îngrăditură

așezare

încăpere

acoperiș

de trecere

formă conică

formă circulară

formă dreptunghiulară

formă pătrată

3. Trăsături distinctive referitoare la destinația construcțiilor

pentru oameni

pentru animale/oi

pentru produse

4. Trăsături distinctive referitoare la funcționalitatea construcțiilor

pentru odihnă

pentru protecție

pentru conservare

pentru fabricarea produselor.

Dat fiind că trăsătura distinctivă *loc/lăcaș construit* este comun tuturor membrilor câmpului, lexemul **construcție** poate fi considerat drept arhilexem. Dintre trăsăturile distinctive pe care le-am enumerat doar cele care se referă la destinație și scop sînt relevante în analiza componențială. Pentru o privire de ansamblu, oferim următorul tabel:

SEME LEXEME	construcție-adăpost	DESTINAȚIA			SCOPUL			
		pentru oameni	pentru animale	pentru produse	pentru odihnă	pentru protecție	pentru conservare	pentru fabricarea produselor
<i>stîină</i>	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>staul</i>	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>strungă</i>	+	-	+	-	-	-	-	-
<i>colniță</i>	+	-	+	-	+	+	-	-
<i>acoperișul strungii</i>	+	+	-	-	0	+	-	-
<i>coliba baciului</i>	+	+	-	+	+	+	0	+
<i>comarnic</i>	+	-	-	+	-	+	+	-
<i>staniște</i>	+	-	+	-	+	-	-	-
<i>țarc</i>	+	-	+	-	+	+	-	-

Ca o caracteristică generală se remarcă arborescența și diversificarea trăsăturilor distinctive pentru termenii din câmpul nostru. Particularitatea strict referențială a celor mai multe trăsături distinctive determină, totodată, caracterul mai puțin riguros al opozițiilor. De aceea, opozițiile care se stabilesc sînt valabile numai la un nivel funcțional general.

Caracterul diversificat și arborescent al semelor determină o structurare

mai puțin clar constituită în comparație cu alte cîmpuri sau (sub)ansambluri studiate (cf. cîmpul rudeniei, cîmpul culorilor⁷).

În interiorul cîmpului „construcții păstorești” se pot delimita și clase lexicale: clasa **adăpost pentru oameni** și clasa **adăpost pentru oi**. Lexemul **stînă** se configurează ca clasem pentru clasa **adăpost pentru oameni**, iar **țarc** pentru clasa **adăpost pentru oi**.

5. Cîmpul nostru întrunește circa 74 de lexeme din graiurile sudice, dar, spre deosebire de alte cîmpuri, – cel al rudeniei, de exemplu, – el este mobil. Mai exact, în cîmpul „construcții păstorești” pot intra oricînd termeni noi desemnînd „construcții (amenajări) pentru creșterea animalelor”. Dintre termenii care au pătruns relativ recent menționăm: *cabană, cabină, depozit, magazie* ș.a.

Astfel, inventarul termenilor care fac parte din cîmpul „construcții păstorești” din graiurile dacoromâne sudice se prezintă în felul următor:

1. **Acioală**, pl. **acioale*** s.f. – „adăpost, locuință, casă”(cf. DLR, DLRM). Un alt sens regional și specializat este „adăpost pentru vite, șopron deschis așezat pe stîlpi și fără pereți” (cf. DLRM ș.a.). Cît privește etimologia, păreri diferite: DLR, DLRM, Șăineanu îl consideră că fiind un substantiv postverbal din *a aciola*; Ciorănescu îl prezintă ca provenind din *aciua*, plus o contaminație; CADE face trimitere la *aciua*. Etimologia verbului *aciua* este și ea controversată. Cuvîntul *acioală* este atestat pentru prima dată** în 1868 în dicționarul lui Barceanu. Termenul a fost înregistrat în pct. 679 denumind „adăpostul (acoperit) pentru oi”; iar în pct. 683 pentru „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”.

2. **Acoperămînt**, pl. **acoperăminte** s.n. – „ceea ce servește la acoperit; (în special) acoperiș” (cf. DLR, DLRM). Cuvîntul este atestat pentru prima dată în 1551 în *Evangheliarul de la Sibiu*. Printr-o specializare a sensului, termenul **acoperămînt** a fost înregistrat ca răspuns (ocasional) în punctul de anchetă 795, desemnînd „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (Format de la verbul *acoperi* + suf. *-ămînt* (după *coperămînt*), cf. DLR).

3. **Acoperiș**, pl. **acoperișuri** s.n. – „partea superioară care acoperă o construcție” (cf. DLR, DLRM, DEX, Șăineanu), atestat în 1640 în *Ceaslov*. La fel ca și **acoperămînt**, cuvîntul *acoperiș* a suferit o restrîngere a sensului, devenind, astfel, sinonim cu *șopru, comarnic*. Este atestat în multe puncte anchetate în sudul țării desemnînd „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 678, 692, 731, 732, 741, 743, 744, 751, 754, 763, 764, 766, 768, 771, 773, 775, 785, 786, 789, 802, 803, 837, 850, 862, 875, 894, 898, 899, 911, 921, 931, 946, 955, 965, 979; varianta **coperiș** (cu afereza lui *a*) a fost înregistrată în pct. 930, 967. Este format de la *a acoperi* + suf. *-iș*.

4. **Adăpost**, pl. **adăpoaste / adăposturi** s.n. – „loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; (*p. gen.*) orice loc unde se adăpostește cineva”. Lexemul **adăpost** este atestat în 1581, la Coresi în *Cazania II*. Cuvîntul este moștenit din latină (lat. *ad appos(i)tum* sau *ad depos(i)tum*) și face parte din vocabularul reprezentativ al limbii române⁸ (cf. DA, DLRM, DEX, Șăineanu). Termenul a fost înregistrat în anchetele dialectale cu următoarele sensuri: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 687, 690, 735, 767, 793, 800, 828; 2. „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 717; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 676.

5. **Amiezătoare**, pl. **amiezători** s.f. – regionalism menționat exclusiv în lucrările de geografie lingvistică. Cuvîntul este înregistrat în pct. 723 desemnînd

* Cuvintele-titlu sînt literarizate.

** Nu pot fi excluse atestări mai vechi ale cuvintelor, pe care însă nu le-am putut afla deocamdată.

„locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Este o creație pe teren românesc, de la *amiază* (varianta dialectală palatalizată *aniază*) + suf. *-ătoare*.

6. **Aplecătoare**, pl. **aplecători** s.f. – cuvîntul ca atare este atestat pentru prima oară în 1648 în Noul Testament. Lexemul este înregistrat în pct. 760, 770 cu sensul de „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (format de la *a apleca* + suf. *-ătoare*).

7. **Arcaci**, pl. **arcace/arcaciuri** s.n. – „îngrăditură, ocol în care se închid oile”. Apare ca sinonim pentru *staul*, *țarc*. Este atestat în anchetele dialectale pentru: 1. „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă în care se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct.721, 754, 839, 842, 847, 850, 878, 880, 882, 884, 887, 892, 898; varianta *harcaci* (cu proteza lui *h*) apare în pct. 746; 2. „loc îngrădit în care se țin mieii; țarc”, 732, 751, 838, 839, 842, 847, 850, 851, 853, 858, 868, 877, 894. În anchetele etnografice cuvîntul *arcaci* este atestat în pct.385, 468, fiind sinonim cu *țarc*. În ceea ce privește etimologia, în DEX apare indicația „etimologie necunoscută”, iar Șăineanu, Ciorănescu indică drept etimon tc. *arkaç*. Cuvîntul turcesc nu are accepțiune păstorească „loc mai adăpostit împotriva vîntului” (apud DLR).

8. **Baracă**, pl. **barăci** s.f. – împrumutat din fr. *baraque*, lexemul denumește „construcția provizorie de scînduri care poate servi ca locuință, magazie” (cf. DA, DLRM, DEX, Șăineanu, DN). Cuvîntul este pentru prima dată atestat în 1833 (Bul. F. 10). În atlasele lingvistice termenul *baracă* este înregistrat cu mai multe sensuri: 1. „încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 714, 748, 820, 955, 978, 980, 985; 2. „locul din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit; comarnic”, pct.714, 748; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 911 (probabil subiectul anchetat nu a înțeles întrebarea). În AER apare înregistrat la pct. 497 desemnînd „coliba ciobanului”.

9. **Băcie**, pl. **băcii** s.f. – „colibă în care locuiesc ciobanii în timpul verii” (cf. DA, CADE); derivat de la *baci*. Lexemul a fost înregistrat de dialectologi în partea de nord-vest a Olteniei, pentru „încăperea în care se prepară cașul, unde se fierbe zerul etc.; coliba baciului”, pct. 936, 937, 940, 941, 945, 948; și în pct. 948 „locul din stîină unde se păstrează produsele lactate sau se pune cașul la dospit”.

10. **Bătătură**, pl. **bătături** s.f. – „teren bătătorit (în fața casei) pe care nu crește iarba”. Prima dată apare în *Palia de la Orăștie*; cu sensul de „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, se întîlnește în pct. 671, 675, 677, 697, 708, 732, 738, 741, 749, 875, 901, 985. Cu privire la etimologia cuvîntului s-au emis două opinii: că ar fi un cuvînt moștenit din latină (lat. *battitura*) (cf. CADE, DEX, Șăineanu), sau un derivat de la *bate* (cf. DLRM, Ciorănescu).

11. **Bordei**, pl. **bordeie** s.n. – „locuință rudimentară, săpată (pe jumătate) în pămînt și acoperită cu pămînt, paie sau stuf”. Cuvîntul apare prima oară la 1595 (Bogdan, *Glosar*). Bordeii a fost o locuință străveche a românului, iar atestarea cuvîntului denotă faptul că această realitate se mai păstrează și astăzi în domeniul păstoritului, desemnînd fie „încăperea în care baciul face cașul, fierbe zerul etc.; coliba baciului”, pct. 742, 780, 783, 835, 865, 991, 993, 995; fie „locul din stîină unde se păstrează produsele din lapte; comarnic”, pct. 739, 741, 742, 745, 764, 780, 782, 783, 838, 861, 869, 888, 897, 989, 991, 995. În AER se întîlnește în pct. 465, 516 cu sens neprecizat; originea cuvîntului rămîne deocamdată necunoscută.

12. **Boșircău** s. – cuvîntul este întîlnit doar în lucrările de geografie lingvistică. Este un regionalism cu circulație restrînsă desemnînd „adăpostul pentru oi făcut din nuiele și acoperit cu stuf sau cu paie; colniță”, atestat într-o singură localitate, pct. 672.

13. **Brînzărie**, pl. **brînzării** s.f. – „locul în care se prepară brînză (la stîină)” (Șăineanu). Cuvîntul *brînzărie* a fost atestat prima dată într-un dicționar din 1840 (în Poen. *Vocabular*) fiind un derivat de la *brînză* (de origine traco-dacă)

+ suf. *-ărie*. Brînza este principalul produs care se obține de la creșterea oilor, și cum aceasta se face și se păstrează în timpul verii la stîină, în coliba baciului, vorbitorii-informatori au denumit această construcție *brînzărie*: pct. 697, 840, 917, 932, 946.

14. **Cabană**, pl. **cabane** s.f. – împrumut neologic după fr. *cabane*, cuvîntul desemnează în limba română contemporană „casă (la munte) construită de obicei, din lemn, care servește pentru adăpostirea turiștilor și a vînătorilor” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu). În română pătrunde în prima jumătate a secolului al XX-lea. Datorită întrebunțării sale frecvente în limba comună, cuvîntul a pătruns și în mediile rurale, după cum atestă anchetele dialectale. Lexemul *cabană* a fost atestat în pct. 986 cu sensul de „încăperea unde se prepară brînza (la stîină); coliba baciului”, iar în pct. 771 „locul unde se păstrează produsele lactate”; în AER înseamnă „locul unde stă ciobanul” (atestat în pct. 465, 544).

15. **Cabină**, pl. **cabine** s.f. – neologismul (din fr. *cabine*) este înregistrat în pct.950, „loc în care se păstrează produsele lactate; comarnic”, printr-o nuanțare ocazională a sensului de „încăpere mică, într-o clădire sau într-un vehicul, cu destinații speciale” (Șăineanu).

16. **Cămară**, pl. **cămări** s.f. – „odăiță în care se păstrează alimentele” (cf. DA, DLRM, DEX). Sinonim cu *celar*. Cuvîntul a fost atestat în pct.679. Termen de origine greco-latină, el este răspîndit în toate limbile romanice, germanice, balcanice și slave.

17. **Cașărie**, pl. **cașării** s.f. – „clădire sau parte a stîinei unde se prepară cașul, brînza sau cașcavalul; *p. ext.* stîină” (DLR, DLRM, CADE, Șăineanu). Prima oară apare atestat în 1498 într-un document slavon (DLRV). În anchetele dialectale este înregistrat în graiurile dacoromâne sudice cu două sensuri: **1.** „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, în pct.692, 732, 739, 741, 743, 749, 760, 768, 769, 773, 789, 793-795, 797, 799, 801, 806, 807, 810, 827, 832, 852, 853, 860, 861, 867, 876, 877, 884-87, 890-892, 894, 896, 897, 899; **2.** „comarnic”, în pct. 692, 711, 712, 723, 730, 732, 734, 744, 747, 754, 793-795, 799, 800, 805, 809, 810, 827, 842, 853, 855, 860, 863, 865, 867, 872, 876, 877, 885, 891, 893, 898. În AER se întîlnește în pct. 465; derivat de la *caș*.

18. **Cașcavalărie** s.f. – lexemul este înregistrat ca răspuns (într-un singur pct. 850) la întrebarea „Cum îi spuneți la încăperea unde baciul face cașul, fierbe zerul etc.?” Este derivat de la cuvîntul *cașcaval*, de origine italiană, dar care a pătruns în limba română prin filieră orientală (cf. DLRM, Ciorănescu).

19. **Cătun**, pl. **cătune** s.n. – cuvînt de origine autohtonă care în limba comună desemnează „grupul de așezări țărănești care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decît al unui sat” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu care trimit, spre comparare, la alb. *katun*; vezi și Gr. Brîncuș⁹). În sensul vechi al cuvîntului *cătun* pare a fi însemnat o așezare (definitivă sau vremelnică) a păstorilor români, apud DA. Este atestat pentru prima dată ca toponim, în 1210 (Drăganu 148). În anchetele dialectale din graiurile dacoromâne sudice termenul *cătun* desemnează „încăperea unde se prepară și se păstrează produsele lactate”, pct. 972-974, 977, 979-981, 987. În AER înseamnă „adăpostul omului la țîrlă”, pct. 498. Termenul există în toate dialectele limbii române: dacoromână, aromână, meglenoromână, istoromână.

20. **Ceair**, pl. **ceairuri** s. n. – împrumutat după turcă (*çair* „pășune”), în română are sensul de „loc de pășunat (împrejmuit) pentru cai” (DEX, Șăineanu). Cuvîntul *ceair* a fost atestat în 1675 în **Letopisețul** lui Miron Costin cu sensul de „țarc pentru miei”. Termenul a fost înregistrat în pct. 710, 734, 756; iar în pct. 911 cu sensul de „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile”.

21. **Celar**, pl. **celare** s.n. – cuvînt moștenit din latină (lat. *cellarium*) care desemnează „mică încăpere în locuințele țărănești pentru păstrarea alimentelor și a obiectelor casnice” (cf. DLR, Candrea-Densuşianu, CADE, DLRM, DEX, Șăineanu); atestat pentru prima dată în **Psaltirea Scheiană** (sec al XVI-lea). În unele puncte, cu păstorit intens, „pe ambele versante ale Carpaților Meridi-

onali și pînă sus în Năsăud și chiar în Bucovina, *celar* cunoaște o nuanțare a sensului: „anexă la o stîină unde se conservă laptele, cașul, brînză”¹⁰. Această accepție este consemnată în Oltenia precum și în Muntenia, în pct. 679, 686, 901-904, 906-908, 910, 913, 917, 937, 941; iar în pct. 908, 938 desemnează „încăperea în care baciul prepară produsele lactate”.

22. **Cerdac**, pl. **cerdace** s.n. – sensul etimonului turcesc (*çardak*) este „patru stîlpi”, sens care s-a modificat în limba română: „mic pridvor... galerie deschisă mărginită de stîlpi”, cf. DLRM, DEX; în CADE apare și cu sensul de „acoperiș făcut deasupra unei fîntîni sau a unei cruci”. Prima atestare a cuvîntului *cerdac* datează din 1645. În ancheta dialectală termenul a fost înregistrat cu mai multe sensuri: **1.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie”, pct. 872, 884, 896, 917, 977; **2.** „adăpostul (acoperit) pentru oi”, pct. 988, 989, 997; **3.** „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”, pct. 967, 975; **4.** (apud GDM) *ceardac* „tîrlă mică (în care se separă oile cînd sînt bolnave sau cînd se desface stîna)”, pct. 674. În AER îl regăsim cu sensul de „acoperișul strungii” în pct. 468, 498.

23. **Colibă**, pl. **colibe** s.f. – „casă mică și sărăcăcioasă; adăpost provizoriu pentru oameni sau, neori, pentru animale” (cf. DA ș.a.). În anchetele dialectale termenul *colibă* este utilizat cu mai multe sensuri: **1.** „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”, pct. 723, 784, 785, 809, 841, 846, 847, 853, 857, 862, 864, 868, 870, 875, 889, 893, 944, 945; **2.** „comarnic”, pct. 784, 785, 828, 835, 847, 852, 862, 868, 870, 944; **3.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 785. În AER termenul se întîlnește în cîteva puncte: 367, 375, 460, 468, 555 cu sensul de „adăpost pentru oameni”; iar în pct. 558 subiectul anchetat face următoarea precizare: *coliba „astăzi este învelită cu carton”*. Cuvîntul a fost atestat prima oară în 1538 într-un document slavon (în DERS). În ceea ce privește etimologia, dicționarele trimit la sl. *koliba* (DA, DLRM, DEX, Săineanu). Haralamb Mihăescu, autorul monografiei despre influența grecească asupra limbii române, încadrează termenul *colibă* în seria cuvintelor grecești împrumutate de români în epoca bizantină medie, între secolele al VII-lea al X-lea, prin intermediul slavilor sudici*.

24. **Comarnic**, pl. **comarnice** s.n. – în limba română cuvîntul este polisemantic (cf. DA, DLRM, DEX, CADE, Săineanu), iar materialul dialectal confirmă sensurile date de dicționare: **1.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 671-675, 677, 680-682, 697, 704, 706, 708, 710, 712, 719, 724, 727, 729, 730, 733, 736-740, 747-750, 752, 755, 774, 787, 838, 842, 845-847, 851-853, 855, 857-861, 863, 864-866, 867-869, 870, 976, 977, 885, 886, 888, 890-893, 903, 940, 944; **2.** „adăpost la stîină care servește la păstrarea produselor lactate”, pct. 707, 890, 905; **3.** „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 730. În AER este înregistrat cu sensul de „acoperișul strungii”, în pct. 368, 385, 388, 465, 544, 555, 563. Împrumutul din bulgară (*komarnik*) pare să fie vechi, de vreme ce este atestat încă din 1501 (DLRV).

25. **Conac**, pl. **conace** s.n. – sensul de „locuință ciobănească, casă departe de sat, unde șade iarna un om cu vitele” derivă de la sensul principal „(loc de) popas, de odihnă” (DA). Este înregistrat în pct. 940 desemnînd „locul din stîină unde se ține brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit”. În AER se întîlnește în pct. 375 cu același înțeles. Din tc. *konak*.

* „Influența bizantină mijlocită de slavi pînă în veacul al IX-lea a îmbogățit limba noastră cu următoarele cuvinte, care trăiesc și astăzi: *busuioc, colibă, comoară, corabie, crin, cucuvaie, dafin, desagi, drum, humă, livadă* și *sfeclă*. Ele se rînduiesc cu ușurință în patru categorii: floră, faună, horticultură și activitatea comercială. Faptul că aceste elemente lingvistice au trecut de la bizantini la slavi, apoi de la aceștia la populația romanizată, într-un timp relativ scurt, arată că ele se încadrează armonios într-o anumită civilizație care depășea cadrele etnice” (H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, 1966, p.82).

26. **Corlată**, pl. **corlate** s.f. – împrumut maghiar (*korlat*) cu un sens derivat de „îngrăditură pentru vite” (cf. DA, DLRM, Ciorănescu, DEX, CADE, Șăineanu). Cuvîntul ca atare a fost atestat într-un document slavon în 1499 (cf. DERS). Termenul *corlată* în lexicul păstoritului din graiurile dacoromâne sudice are o circulație regională relativ restrînsă, fiind consemnat în partea de nord-vest a Olteniei, pct. 937, 938, 941, 942 unde denumește „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”.

27. **Coșar / coșară**, pl. **coșare** s.n. sau s.f. – „îngrăditură de nuiele pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc.” (DA, DLRM, Ciorănescu, CADE, Șăineanu). A fost înregistrat în atlasele lingvistice pentru: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct.997, 998; 2. „comarnic”, pct. 988, 998; 3. „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 759; 4. „adăpost acoperit pentru oi”, pct.759, 761, 930; 5. „îngrăditură pentru miei; țarc”: pct. 767, 998. În AER, în pct. 516, înseamnă „locul unde doarme ciobanul”, iar în pct. 385 desemnează „adăpost la colibă pentru vaci și oi”. Cuvîntul este de origine slavă (bg., scr. *košara*).

28. **Coștereăță**, pl. **coșterețe** s.f. – sensul obișnuit este „coteț pentru găini; cocină pentru porci” (cf. Șăineanu, DLRM). Cuvîntul a fost înregistrat în pct. 991[e] (după o ezitate a subiectului anchetat) cu sensul de „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii” (probabil că a fost folosit impropriu). Pentru etimologie se face trimitere, spre comparare, la rus. *kušča*, ucr. *kuča*. Poate fi și o contaminare cu *coteață* (*coteț*).

29. **Coteț**, pl. **cotețe / cotețuri** s.n. – în limba română sensul principal este cel de „adăpost pentru păsări, porci sau cîini” (DA, DLRM, Ciorănescu, DEX, Șăineanu), dar, prin extensie, acest lexem este utilizat de către vorbitori, uneori, pentru a desemna „mutarea ce se face înăuntrul strungii în care se bagă o parte din oile ce urmează a fi mulse”; sens confirmat de anchetele etnografice în pct. 468. Din datele oferite de atlasele lingvistice (partea de sud a țării), deducem că sensul cuvîntului este de „îngrăditură pentru oi”, în pct. 933, 967; iar în pct. 739, 750, 903, 905, 937, 939, 940, 944, 945, 948, 967, 983 desemnează „loc îngrădit pentru miei; țarc”. Cuvîntul *coteț* este un împrumut slav (*kotic*), atestat de timpuriu din 1471 (cf. DERS).

30. **Covergă (covercă)**, pl. **covergi** s.f. – 1. „acoperămînt de frunze, de crengi, de rogojini etc. care servește ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc.” (DEX, Șăineanu). Împrumutul din bulgară (*kuverki*) a fost atestat în 1703 GCD. În materialul dialectal termenul este consemnat cu sensurile următoare: 1. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 777, 779, 782, 963, 966, 968, 969, 971, 982, 983; 2. „comarnic”, pct. 963, 966, 968, 970, 971, 983, 984; 3. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, ploaie; acoperișul strungii”, pct. 765, 804, 939, 970. În AER, la pct. 495, înseamnă „adăpost pentru ciobani”.

31. **Coviltir**, pl. **coviltire** s.n. – „acoperiș la căruță; p. ext. acoperămînt (de pînză sau de șindrilă) care apără de ploaie și ține umbră” (cf. DA, DLRM, DEX). Este înregistrat ca un răspuns ocazional în pct. 998 denumind „umbrar pentru ciobani cînd mulg oile”; iar în pct. 806 „locul din stîină unde se păstrează brînză, laptele, untul sau se pune cașul la dospit”. Cuvîntul e atestat în scris în 1525 (cf. DERS). În ceea ce privește etimologia, DA, DLRM, Șăineanu trimit la fr. *couverture*; DEX indică „etimologie necunoscută”.

32. **Dam**, pl. **damuri** s.n. – „bordei pentru vite” (Șăineanu). Împrumutul turcesc (*dam*) cu o circulație regională restrînsă este înregistrat în pct. 872 cu sensul „colniță”. În anchetele etnografice se întîlnește în județul Tulcea, pct. 460, 468, însemnînd o „construcție în care se încheagă laptele”.

33. **Depozit**, pl. **depozite** s.n. – lexemul este un latinism (*depositum*, cu unele sensuri după fr. *dépôt*), atestat în 1787 într-un dicționar de neologisme (Ursu). Cuvîntul desemnează în limba actuală „loc, clădire în care se păstrează materiale de construcție, mărfuri etc.; magazie” (cf. DLRM, DEX, Șăineanu). Datorită întrebunțării sale frecvente în limba comună, termenul a pătruns și în

limbajul popular, după cum o demonstrează anchetele dialectale, cu sensul de „locul din stână unde se păstrează produsele lactate”, pct. 969.

34. **Fierbătoare**, pl. **fierbători** s.f. – sensul de „despărțitură din stână unde se fierbe laptele” pe care îl dau unele dicționare (DA, CADE, DAR) a fost confirmat de anchetele dialectale și etnografice: „coliba baciului”, pct. 672, 674, 677, 706, 708, 727, 733, 736-738, 740, 745, 746, 750, 753, 754, 837-839, 851, 858, 859, 863, 869, 901, în AER, pct. 375, 385, 388, 468, 544. Cuvântul a fost format pe teren românesc (de la verbul *a fierbe* + suf. *-ătoare*) și este atestat pentru prima dată în 1683 la Dosoftei (apud TDRG).

35. **Închisoare**, pl. **închisori** s.f. – termenul este atestat în **Psaltirea Scheiană** (sec. XVI). Cuvântul este întâlnit în dicționare cu un sens secundar „(rar) loc închis sau îngrădit (unde se țin vitele)” (cf. DA, DLRM, Ciorănescu, DEX). Acest sens reprezintă o nuanțare a semnificației substantivului abstract *închisoare* desemnând faptul de a fi închis. A fost consemnat în pct. 717 pentru „locul îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”. Format de la *închis* + suf. *-oare*.

36. **Înțarcătoare**, pl. **înțarcători** s.f. – „loc de pășune, de obicei departe de stână unde se țin mieii după înțarcare” (cf. DA, DLRM). Format de la *a înțarca* + suf. *-ătoare*. Este atestat în pct. 697, 995 cu sensul „loc îngrădit în care se țin mieii; țarc”. În AER este atestat în pct. 388.

37. **Lăptărie**, pl. **lăptării** s.f. – a fost consemnat în pct. 993 (după un moment de ezitare) pentru „locul unde se ține brânza, laptele, untul”, sens înregistrat în DA. Este derivat de la cuvântul moștenit din latină, *lapte* (<lat. *lac, lactem*).

38. **Magazie**, pl. **magazii** s.f. – sensul principal este de „clădire, construcție, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri sau de materiale; depozit” (DEX, Șăineanu). A fost atestat în 1694 (FN 35). În anchetele dialectale termenul *magazie* este sinonim cu *celar*, pct. 747, 763, 771, 801, 889, 892. Diminutivul **magazioară** este înregistrat în pct. 710. Provine din ngr. *magazi*.

39. **Nimăt**, pl. **nimături** s.n. – regionalism cu sensul de „loc împrejmuit (lângă casă sau la stână) în care se adăpostesc oile, vitele” (GDO, DLR, Glos. Reg.). Înregistrat în partea de nord a Olteniei ca sinonim ocazional pentru *staul*, „loc îngrădit în câmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, în pct. 902, 903, 904. Un informator (pct. 903) îl explică astfel: [Vitele stau] *în nămăt, un nămăt făcut din băcănaună, cum îi zicem noi, de lemne, lemne strînse [...] și cu pari l-închidem de jur împrejur [...] Și iarna dorm acolo vitele* (apud GDO s.v.). În AER se întâlnește în pct. 388 cu același sens. Cîț privește etimonul cuvîntului, DLR face trimitere la ucr. *namet* „cort, coșar”, iar Glos. Reg. la magh. *nyomat* „apăsare”, comp. cu *bătătură* < *bate*.

40. **Obor**, pl. **oboare** s.n. – „împrejmuire pentru vite, oi, porci etc., în apropierea casei sau în câmp” (cf. DLR ș.a.). Cuvântul reprezintă un împrumut din limbile slave (din bg., scr. *obor*), atestat prima dată în scris în 1651 în **Psaltirea de la Bălgrad**. În vorbire apare ca sinonim pentru *țarc, ocol, staul*. În anchetele dialectale este foarte des întâlnit cu următoarele sensuri: 1. „împrejmuire pentru animale, în apropierea casei sau în câmp; staul”, pct. 679, 683, 685, 699, 705, 711-714, 723, 724, 730-732, 735, 736, 757, 758, 761, 765-770, 772-775, 789, 791, 792, 794, 796-800, 802, 803, 805, 806, 811, 812, 822-829, 831, 835, 836, 840, 843-845, 849, 851, 852, 854-858, 860, 862-865, 867, 870, 874, 888, 890, 891, 895, 896, 900; 903, 906, 913, 915, 917, 918, 920, 921, 923-927, 931, 934, 939, 942, 944, 946, 950, 959, 961-963, 966, 968-970, 972, 973, 975, 976, 978, 979, 981-984, 986-993; diminutivul *oboraș* în pct. 848; 2. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 712, 724, 726-728, 731, 735, 736, 739, 743, 758, 761, 770, 862, 864, 866, 888, 890, 891, 894, 930, 932, 940, 969, 979, 983, 991; 3. „loc îngrădit pentru mieii”, pct. 711, 730, 731, 735, 743, 764, 765, 769, 771, 773, 776, 786, 789, 791-793, 796-805, 828, 835, 845, 855, 862, 870, 888, 891, 896, 899; 907, 911, 931, 932, 936, 963, 965, 966, 968-973, 975, 976, 981, 982, 984, 988, 989, 991, 993. În AER termenul este

atestat în multe puncte: 367, 375, 402, 491, 495, 497, 555, 563, desemnând „adăpost pentru oi”.

41. **Odaie**, pl. **odăi** s.f. – „loc în câmp sau la pădure unde se adăpostesc vitele sau oile și unde îngrijitorii au toate cele trebuincioase pentru menajul lor; colibă servind de adăpost provizoriu ciobanilor în timpul lucrului; otac”, DLR, DLRM, Ciorănescu, DEX, CADE. Termenul a fost atestat pentru prima dată în 1588 într-un document slavon (Bogdan, *Glosar*). Cuvîntul de origine turcă (tc. *oda*) a pătruns la noi prin filieră slavă (bg. *odaia*). Este întîlnit în lucrările de geografie lingvistică desemnînd și „locul unde se păstrează produsele lactate”, pct. 673, 704; iar diminutivul *odăiță* este consemnat în pct. 934 pentru „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul”.

42. **Padoc**, pl. **padocuri** s.n. – „loc îngrădit într-o pășune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit și amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreținerii și mișcării animalelor domestice în aer liber” (DLR, DLRM, DEX). Avînd etimologie multiplă (din fr., eng. *paddock*) cuvîntul este atestat în mediul rural desemnînd „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse”, pct. 692, 910.

43. **Palancă**, pl. **palanci** sau **palanuri** s.f. – „construcție rudimentară, folosită ca adăpost pentru animale etc.” (DLR, DLRM, DEX, CADE). Cu acest sens este înregistrat în atlasele lingvistice în partea de vest a Olteniei și în Banat, pct. 935, 936, 937, 940, 944, 945. Termenul este atestat pentru prima oară într-un document din Țara Românească datat din 1630. (DRH b., apud TDRG). Cuvîntul *palancă* are etimologie multiplă (din tc., pol. *palanka*, magh. *palank*).

44. **Pălimari**, pl. **pălimare** s.n. – termenul este întîlnit în partea de nord a Olteniei, pct. 901, 904, cu sensul de „adăpost care îi ferește de soare, ploaie pe ciobani cînd mulg oile”, consemnat de DLR. Etimologia cuvîntului este necunoscută.

45. **Pătul**, pl. **pătule** s.n. – este atestat încă din 1683, la Dosoftei (apud TDRG). În anchetele dialectale apare termenul *pătul* cu sensul „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 832; sens consemnat în DLR. În ceea ce privește etimonul, autorii DLR, DEX-lui fac trimitere, prin comparație, la lat. *patubulum*.

46. **Perdea**, pl. **perdele** s.f. – împrumut turcesc destul de vechi (tc. *perde* „văl, portieră, cataractă, modestie, puritate sufletească”, apud DLR ș.a.), ale cărui sensuri au fost preluate de română. Atestat pentru prima dată în 1595 (DIR). Termenul este des întîlnit cu accepțiune păstorească* „adăpost pentru oi” (sens derivat de la cel de „portieră”), fapt confirmat pe teren. În anchetele dialectale apare cu sensurile: **1.** „loc îngrădit în câmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 729, 738, 742, 747, 750, 751, 832, 885, 894, 974, 980, 994; **2.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 671, 719, 726, 728, 729, 733, 737, 740, 742, 746, 748, 750, 752, 755, 783, 809, 810, 825, 838, 839, 842, 844, 847, 850-852, 855, 857-859, 861, 863, 867-870, 872, 889, 892, 894, 896, 898, 975, 976, 978, 981; **3.** „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 780, 872, 977; **4.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 974, 985. În AER termenul este înregistrat în punctele: 460, 468, 491, 495, 544, 555, 563 cu sensul de „adăpost pentru oi”.

47. **Poartă**, pl. **porți** s.f. – cuvînt moștenit din latină (lat. *porta*), a fost atestat pentru prima dată într-un document slavon în 1470 (DERS, apud TDRG). Lexemul *poartă* face parte din vocabularul reprezentativ al limbii române, dezvoltînd de-a lungul timpului mai multe desemnări figurate; face parte, de asemenea, din multe expresii și sintagme. Termenul *poartă* și derivatul său *porțiță* apar în atlasele lingvistice cu sensul de „deschizătură prin care trec oile

* Cf. O. Densusianu oferă următoarea explicație: „venind spre șes, ciobanii improvizau o îngrăditură din cîțiva pari cu acoperiș de stuf întotdeauna înclinat spre direcția crivățului”, în *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, p.19.

la muls”, pct. 690, 758, 760, 761, 765, 815, 818, 915, 923, 926, 929, 931, 933, 946-948, 950, 956, 969, 970; derivatul diminutival *portită*, în pct. 685, 764, 793, 797, 826, 840, 841, 919, 934, 955, 962, 963, 965, 971, 979, 986. Un răspuns mai complex *portita strungii* este înregistrat în pct. 681.

48. **Polată**, pl. **polăți** s.f. – „încăpere mică pe lângă o casă țărănească servind ca magazie pentru unele obiecte de gospodărie sau ca adăpost împotriva ploii” (DLR). În atlasele lingvistice termenul este înregistrat pentru „adăpostul de ploaie, soare pentru ciobani în timpul mulsului”, pct. 724, 761, 902, 908; dar și cu sensul „adăpost (acoperit) pentru oi”, pct. 710, 789. Cu acest ultim sens lexemul este consemnat în anchetele etnografice în pct. 367, 368, 388. Cuvîntul reprezintă un împrumut din bulgară (*polata*), fiind atestat pentru prima oară în scris în 1581 la Coresi (apud TDRG).

49. **Răscol**, pl. **răscoale** s.n. – „separare a oilor, toamna, la desfacerea stîinii pe fiecare proprietar în parte”; (concret) „dispozitiv de scînduri folosit pentru a separa oile” (DLR, DEX, CADE). În pct. 941 termenul desemnează „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse”; din sl. *rascolu*.

50. **Saia**, pl. **saiele** s.f. (reg.) – „adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi” (DLR, DLRM, DEX, CADE, Șăineanu). Cuvîntul este un turcism (*saye* „umbră”) atestat în limba română în 1835 (Gor. Hal. II, 43). În atlasele lingvistice este înregistrat pentru: 1. „loc îngrădit lângă casă sau în cîmp unde se adăpostesc oile și caprele; staul”, pct. 715, 716, 725, 760, 763, 817, 833, 853, 877, 879, 881, 897, 899; 965; 2. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 673, 680, 690, 691, 708, 710, 714, 731, 732, 735, 744, 747, 751, 754, 757, 760, 769, 772, 773, 790, 798, 802, 805, 826, 840, 841, 877, 885-888, 893, 897, 899, 932, 968, 970. În AER este consemnat cu acest sens în pct. 401, 402, 468, 544, 563.

51. **Saivan**, pl. **saivane** s.n. (reg.) – „adăpost de iarnă pentru vite” (DLR, DLRM). Este un turcism (*sayvan* „cort”), ca și *saia*, cu o circulație regională. Prima dată a fost atestat în 1715 (Șăineanu *Infl.*, apud TDRG). Este înregistrat în atlase cu următoarele sensuri: 1. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 674, 675, 688, 697, 706, 711, 712, 724, 727, 741, 745, 767, 768, 774, 787, 788, 791, 795, 795, 796, 801, 803, 830, 866, 875, 890, 907, 917, 950, 963, 967, 979, 982; 2. „loc îngrădit în cîmp sau lângă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 720, 739, 893. Este atestat în AER în pct. 468, 555, 558.

52. **Sălaș**, pl. **sălașe** s.n. – sensul regional „construcție (rudimentară, făcută pe locurile de pășunat, în țarină, la munte etc.) care servește ca locuință sau ca adăpost sezonier pentru oameni sau animale” reprezintă o nuanțare a sensului principal „locuință modestă” (DLR). Termenul *sălaș* este înregistrat în pct. 906 cu sensul de „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”. Cuvîntul este un împrumut din maghiară *szállás*.

53. **Sărciner**, pl. **sărcinere** s.n. – „prepeleac de care ciobanii își atîrnă hainele, vasele, săculețele cu brînză puse la scurs etc.” (DEX). Atestat prima oară în dicționarul lui Barceanu, 1868. Varianta **sărcer** atestată în pct. 906, 990 denumește „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”; format de la *sărcin* + suf. *-er*.

54. **Săruină** s.f. – sinonim cu *bătătură*, termenul reprezintă un regionalism cu o circulație foarte restrînsă, apare într-un singur punct 904, unde subiectul anchetat îl explică astfel: „*locul cu sare pentru ca oile să lingă sare pînă se mulg toate*”. O. Densușianu¹¹ derivă cuvîntul *sărune* din lat. *salona*.

55. **Scorțar**, pl. **scorțare** s.n. – „acoperiș făcut din scoarță de copac sau cetină) care apără de ploaie sau de soare strunga stîinii” (DLR); este înregistrat în pct. 906, 913. Un subiect anchetat (pct. 906) îl descrie în felul următor: *La strungă, une să mulg uoile, ieste acolo um podișor podit și pe podișoru ăla ie acoperit ca să nu plouo... scorțăr îi zice* (apud GDO). În AER se întîlnește în pct. 375 cu același sens; derivat de la *scoarță* (< lat. *scorte*).

56. **Seci**, pl. **seciuri** s.n. – „loc (la stîină) îngrădit, uneori acoperit, amenajat pentru adăpostirea oilor sau a altor animale” (DLR). Cuvîntul a fost înregistrat în pct. 945, 948, unde informatorul explică termenul astfel: *niște tîrși puși ca să oprească oile ca să nu meargă mai departe în furci* (pct. 948). Din v. sl. *sec* (DLR).

57. **Staul**, pl. **staule** s.n. – cuvîntul moștenit din latină (*stab(u)lum*) este atestat din 1113 pe baza toponimiei (Drăganu, apud TDRG). Termenul este consemnat în graiurile sudice cu mai multe sensuri, înregistrate de DLR: 1. „loc îngrădit în câmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele”, pct. 743, 912, 956; 2. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 756, 902, 903, 942; varianta sincopată *saul* în pct. 730, 736; 3. „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 906; 4. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 673, 674. În AER cuvîntul *staul* este atestat în pct. 367, 465.

58. **Stavă**, pl. **stave** s.f. – sensul principal în română este „herghelie de cai; loc îngrădit în care se țin caii pentru a paște împreună”. Cuvîntul e atestat pentru prima oară în 1633 (apud TDRG). Ca răspuns este înregistrat în pct. 719 pentru „locul de dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Etimologia cuvîntul este nesigură: cf. lat. *stalla*, alb. *stavë*, bg. *stava* (DLR, DLRM, DEX, Șăineanu).

59. **Stîină**, pl. **stîini** sau **stîne** s.f. – cuvîntul este tipic păstoresc, general și străvechi în limbă, dar cu origine deocamdată neclară (DLR indică originea traco-dacă, cf. Gr. Brîncuș*; G. Giuglea¹²). Are sensul de „așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzînd locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor; p. restr. coliba ciobanilor” (DLR, DLRM, DEX, CADE, Șăineanu). Termenul este cunoscut în trei dialecte ale limbii române: dacoromână, aromână, istoromână. Din română a fost împrumutat în maghiară, sîrbocroată și ucraineană. Cuvîntul *stîină* apare mai întîi într-un document slavonesc în 1451 (DERS, apud TDRG). Este consemnat în anchetele dialectale și etnografice cu aceste sensuri: 1. „așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînză, cașul” (cuprinzînd locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor, pct. 671-675, 677-680, 682, 683, 685-691, 693, 694, 696, 697, 701, 702, 706-712, 716, 719, 721-732, 734-743, 745-748, 750-759, 764, 771, 776, 787, 836-839, 845-848, 851-854, 858, 859, 875, 879, 881-883, 885, 886, 889, 894, 898, 901-912, 914, 916-918, 920, 922-924, 933, 935, 938-943, 945, 946, 948, 949, 951, 952, 954, 956, 958, 963. Cuvîntul *stîină* este sinonim perfect cu *tîrlă*, iar în foarte multe puncte (35 puncte) sînt cunoscuți ambii termeni: pct. 695, 699, 717, 720, 749, 760, 761, 763, 767, 773, 775, 780, 785, 790, 796, 804, 807, 827, 830, 841, 844, 855, 868, 872, 874, 876, 878, 880, 887, 888, 890, 892, 893, 897, 899; 2. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 671, 673, 675, 676, 679-682, 685-687, 692, 711, 719, 724, 728, 729, 731, 734, 735, 744, 751, 755, 756, 759, 761, 762, 765, 775, 778, 787, 796, 805, 866, 888, 898, 902-908, 910, 913, 931, 990, 994; 3. „locul unde se țin produsele din lapte”, pct. 671, 678, 680, 682, 684, 685, 688, 719, 728, 733, 736, 737, 740, 746, 750, 753, 755, 756, 759, 778, 787, 796, 797, 858, 990; *stîină cu burduși*, pct. 674; *stîina foilor*, pct. 677; sau diminutivul *stîineică*, pct. 675; În AER termenul este atestat în foarte multe puncte: 367, 368, 375, 385, 388, 401, 460, 465, 555.

60. **Stăuină** s.f. – regionalism desemnînd „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 682, pe care Ovid Densusianu¹³ îl derivă de la lat. *stab(u)lina*.

61. **Strungă**, pl. **strungi** s.f. – 1. „loc îngrădit la stîină, unde se mulg oile; p. restr. deschizătură, porțiță îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una cîte una la muls” (DEX). Astfel, *strunga* reprezintă „mijlocul cel mai important născocit de păstori pentru a strînge și exploata laptele, principalul venit al oilor și al caprelor” (G. Giuglea¹⁴). Aceste sensuri sînt bogat reprezentate: 1. „locul pe unde ies oile la muls, vara”, pct. 671, 673, 678-681, 682, 684, 686, 688, 691, 692, 695, 696, 699, 704, 705, 711-816, 719-725, 727-732, 738-740, 742-748, 750-753, 763, 774, 782, 785, 786, 809-811, 822, 829, 835, 836, 839, 843, 845,

* Gr. Brîncuș consideră că termenul *stîină* este probabil element autohton, cf. *Vocabularul autohton*, p. 149.

848, 850, 852, 853, 856, 858, 862, 863, 865, 867, 871, 873-885, 887, 889-896, 898, 900, 902, 904, 907, 910-912, 914, 916-918, 921, 922, 928, 932, 935, 938, 939, 943, 951, 958, 960, 961, 981, 985, 987, 989, 991, 997, 998; varianta *strună* în pct. 942, 949, 978, 980; **2.** „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 676, 677, 697, 681, 706-708, 710, 719, 755, 837, 846, 859, 861, 868, 872; 905, 914, 936, 937, 940, 941, 948; „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 674-676, 680, 681, 755; derivatul *strungăreață*, pct. 991; **3.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 682, 753; *strunghiță*, pct. 940, diminutiv de la *strungă*: *Sî mai fașe încă altă strunghiță mică, unde le bagă [oile] că să le mulgem*, apud GDO. În AER termenul *strungă* apare în mai multe puncte, însă cu sensuri diferite („locul unde se mulg oile”; „împrejmuire numai pentru oile de muls”; „locul pe unde ies oile la muls, vara”) în pct. 367, 368, 385, 388, 402, 460, 465, 468, 544, 555. Termenul există în toate dialectele limbii române și este atestat în scris ca atare la anul 1401, într-un document scris în slavonă din Moldova (cf. DERS). În ce privește etimologia, se consideră în general că avem de-a face cu un cuvînt autohton, moștenit în română din limba traco-dacilor, și se trimite, spre comparație, la albanezul *sthrungë* (DLR, Brîncuș*, pentru alte etimologii vezi Ciorănescu s.v.). Existente în toate dialectele limbii române, cuvîntul a pătruns din română în limbile popoarelor vecine (greacă, bulgară, sîrbocroată, maghiară, slovacă, polonă, ucraineană).

62. Surlă, pl. *surle* s.f. – „colibă (ciobănească) de formă conică, făcută din pari, scînduri, bîrne reunite la vîrf și acoperită cu stuf, paie, fîn sau coceni; parte a stînei în care se prepară brînzeturile sau mîncarea ciobanilor” (DLR, Șăineanu, DEX, CADE). A fost consemnat în graiurile sudice denumind „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 763, 764, 766, 767, 774, 790, 792, 800, 829, 830, 833, 834, 842, 843; „locul în care se păstrează produsele lactate”, pct. 774, 789, 790, 843; „adăpost pentru oi”, pct. 704, 763, 766, 797, 800. În anchetele etnografice cuvîntul se întîlnește în două puncte: 385, 402 și înseamnă „adăpost pentru cioban”. Cuvînt de origine turcă, a pătruns la noi prin mediere slavă (cf. bg. *zurla*, *zurna*, sb., cr. *surla*), fiind atestat deja în **Cazania lui Varlaam**, la anul 1643.

63. Șatră, pl. *șatre (șetre)* s.f. – dintre numeroasele sensuri ale acestui cuvînt, îl reținem pe următorul, important pentru cercetarea de față: „construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc.” (DLR). Cuvîntul *șatră* ca atare este atestat în scris în **Psaltirea Scheiană**. În graiurile dacoromâne sudice termenul are două accepțiuni: **1.** „construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite”, pct. 692, 777, 793, 794, 829; 965, 972, 995; **2.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 676, 679, 684, 686, 688, 792, 796. În AER în pct. 401 *șatră* înseamnă „adăpost de iarnă pentru oi”, iar derivatul diminutival *șetrică* „acoperișul strungii” (tot în același punct). Cuvîntul are etimologie multiplă (din bg. scr. *šatra*, magh. *sator*).

64. Șopron, pl. *șoproane* s.n. – „construcție rudimentară care servește mai ales ca adăpost pentru animale”, atestat prima dată la 1643 în **Cazania lui Varlaam**. În atasele lingvistice termenul este utilizat și pentru a desemna: **1.** „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, *șopron*, pct. 722, 749, 764, 776, 820, *șopru*, pct. 938, 971, *șofru*, pct. 783, 977; **2.** „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, *șopron*, pct. 681, 723, 734, 764, 781, 784, 834, 837, 860, 884, 934, 990, *șopru*, pct. 762, 771, 779, 782, 910, 913, 931, 938, 948, 969, 971, 973, 983-985, *șofru*, pct. 973, 977, 980, 993, 994, 996; **3.** „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”, pct. 711, 723, 783, 808, 887, 963, *șopru*, pct. 762, 772, 776, 830, 910, 968, 969, 971- 973; *șofru*, pct. 978, 982-984, 987, 990, 993; varianta *șofron*, pct. 992; derivatul *șoproneață*, în pct. 734. În AER termenul *șopron* precum și derivatele sale, sînt înregistrate cu sensuri

* Gr. Brîncuș îl încadrează în categoria elementelor autohtone sigure, *op. cit.*, p. 117-118.

diferite („acoperișul strungii”; „adăpost pentru oi”), v. pct.375, 385, 401, 460, 497, 516. Cît privește etimologia, dicționarele trimit, spre comparație, la germanul *Schoppen*.

65. **Șură**, pl. **șuri** s.f. – „clădire anexă într-o gospodărie (rurală), de obicei cu mai multe încăperi, care servește mai ales la depozitarea nutrețului, a cerealelor, a uneltelor agricole etc. sau la adăpostirea vitelor și a cailor” (DLR, DLRM, CIORĂNESCU). Atestat în anchetele dialectale în pct. 955, 986 denumind „adăpostul (acoperit) pentru oi; colniță”. Din germ. dial. *Schur*, săs. *Schyren* (cf. T. Teaha¹⁵).

66. **Tirlă**, pl. **tirle** s.f. – „termen de bază al păstoritului (în graiurile sudice, în special) care este înregistrat cu următoarele sensuri în atlasele lingvistice: 1. „așezarea în afara satului, unde stau vara oile, unde se face brînza, cașul; stîină”, pct. 681, 684, 692, 698, 700, 703, 704, 718, 732, 744, 762, 765, 766, 768-770, 772, 774, 777, 778, 781,784, 786, 788, 789, 791-795, 797-803, 805, 806, 808, 810-826, 829, 829, 831-835, 840, 842, 843, 850, 857, 860-864, 869, 870, 913, 915, 919, 925-930, 932, 934, 936, 937, 944, 950, 953, 955, 961, 964-970, 972, 974-982, 984, 987-993, 995, 996, 998; 2. „loc împrejmuit lîngă casă sau în cîmp unde se adăpostesc oile”, pct. 671-673, 675, 678, 680, 682, 686, 688-690, 693, 695, 698, 701-703, 728, 740, 744, 748, 756, 771, 778-782, 784, 785, 787, 788, 790, 793, 801, 804, 807-810, 813-816, 818, 819, 821, 830, 834, 873, 875, 876, 883, 889; 901, 904, 908, 910, 916, 919, 928-930, 932, 947, 954, 955, 957, 958, 960, 985, 995-998; 3. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 683, 687, 758, 776, 876; 921, 946, 992; 4. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 679, 681, 686, 690, 710, 714, 733, 737, 740, 744-746, 750, 754, 755, 760, 825, 827, 837, 838; 903, 905, 907, 908, 910, 913, 934, 937, 938, 945, 946, 963, 965; 5. „loc îngrădit pentru miei; țarc”, pct. 687, 761, 684, 687, 688, 763, 766, 770, 785, 808, 810, 930; 6. „încăperea în care se prepară cașul, se fierbe zerul; coliba baciului”, pct. 976, 988, 992. În AER termenul *tirlă* este înregistrat în pct. 368, 375, 401, 498, 516, 558, cu multe sensuri („țarc”; „toate construcțiile anexă”, sinonim cu *stîină*). Cuvîntul este de proveniență slavă (cf. bg. *tărlo*, sb. *trlo*, cr. *terlo*) și a fost atestat prima dată la 1615 (Bogdan, *Glosar*).

67. **Tors**. – regionalism sinonim ocazional cu *bătătură*. Atestat în pct.772, 774, 777, 829 desemnînd „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”. Împrumut din bg. *tor* „gunoi de vite” (DLR).

68. **Toriște**, pl. **toriști** s.f. – regionalism cu sensul de „loc unde se odihnesc oile după muls” (Șăineanu); **turiște** (prin închiderea lui *o* la *u*), dar și **storiște** (*toriște* cu proteză de *s*; sau o contaminare cu *staniște*). Termenul este înregistrat în „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 771, 775, 776, 778-784, 787, 789-810, 830, 832, 833, 835, 839, 842, 843, 846-848, 850, 852, 855, 861, 865, 867, 868, 870, 877, 885, 897-899, 966, 972, 974, 975, 981, 989, 992-994, 996-998. Împrumut din bg. *toriște*; cuvîntul este atestat în scris la 1825 (apud TDRG).

69. **Țarc**, pl. **țarcuri** s.n. – „loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.” (DEX); sinonim cu *obor*. Este desemnat în graiurile sudice cu următoarele sensuri: 1. „loc îngrădit (în cîmp sau lîngă casă), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.”, pct. 691, 694, 696, 700, 709, 726, 727, 733, 734, 737, 745, 752, 795, 866, 869, 871, 922, 943, 949, 951, 953; 2. „loc îngrădit unde se țin mieii”, pct. 671, 672, 677-679, 682, 684, 686, 688, 690, 691, 707, 714, 726-728, 736, 737, 742, 744, 745, 748, 752-754, 757, 760, 762, 778, 782, 807, 834, 846, 852, 859, 860, 866, 869, 876, 878, 885, 887, 889, 890, 893, 900, 908, 910, 917, 950, 974, 978, 990; derivatele diminutivele *țarcaș*, pct. 721; *țarcuș*, pct. 673; 3. „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”, pct. 748, 889. În AER termenul **țarc** este înregistrat în pct. 368, 465, 495, 563. Cuvîntul este atestat prima oară la 1632 (Eustr. Prav.) și există în dacoromână, aromână și istoromână. Termenul este larg răspîndit la popoarele din Europa de sud-est, iar ca element păstoresc și comun albano-român poate fi atribuit fondului preroman, cf. alb. *cark*, *thark*, gr. *tsarkos*. (DLR, DLRM, DEX, Șăineanu; v. Brîncuș¹⁶).

70. **Țărcădău**, pl. **țărcădaie** s.n. – termenul este înregistrat în partea sudică a României pentru a desemna: 1. „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă, unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 841; 2. „loc îngrădit în care se țin miei”, pct. 724, 740, 746, 775, 783, 794, 827, 843, 861, 865. În AER, în pct. 558, desemnează „acoperișul deasupra strungii”. Cît privește etimologia, s-ar putea ca *țarc* să fie contaminat de un alt cuvînt, deocamdată necunoscut.

71. **Ușă**, pl. **uși** s.f. – cuvînt moștenit din latină (*ustia = ostia*), cunoscut în toate dialectele românești, component al fondului principal lexical al limbii române. Prima dată a fost atestat în 1472 (Bogdan, *Glosar*). Prin specializarea sensului (ca și cuvîntul *poartă*) este înregistrat ca sinonim pentru termenul *strungă*: „pe unde ies oile din îngrăditură, una cîte una, ca să fie mulse; strungă”, pct. 672, 675-677, 694, 697, 700, 701, 706-710, 717, 718, 726, 733, 736, 737, 741, 749, 759, 766-770, 772, 775, 776, 780, 781, 783, 787-792, 794-796, 798-806, 808, 812-814, 816, 819-821, 823-825, 827-829, 831-834, 837, 838, 842, 844, 846, 847, 849, 855, 857, 860, 861, 864, 866, 868-870, 888, 897, 899, 908, 909, 925-930, 936, 940, 944, 945, 959, 965, 966, 967, 976, 977, 982, 983, 988, 992, 996; derivatele diminutive **ușuliță**, pct. 762; **ușcioară**, pct. 859.

72. **Umbrar**, pl. **umbrare** s.n. – „adăpostul împotriva arșiței soarelui oferit într-un loc deschis de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gen.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arșiței” (DEX). În terminologia păstorească din graiurile dacoromâne sudice, acest termen desemnează, conform datelor oferite de atlasele lingvistice regionale: 1. „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare și de ploaie”, pct. 757, 769, 777-782, 784, 799, 801, 805, 806, 810, 825, 827, 829, 834, 835, 848, 907, 932, 934, 945, 976, 980, 981, 989, 997; 2. „adăpost (acoperit) pentru oi; colniță”, pct. 770, 777, 780, 799, 806, 939, 991, 998; cuvîntul este format pe teren românesc (derivat de la *umbră*).

73. **Zăcătoare**, pl. **zăcători** s.f. – regionalismul „loc unde stau oile ziua la odihnă” este un derivat de la cuvîntul moștenit din latină *zăcea* (lat. *jacere*). Atestat în pct. 765 pentru „locul dinaintea strungii unde stau oile după ce au fost mulse; staniște”.

74. **Zăvadă**, pl. **zăvézi** s.f. – împrumut din slavă (*zavěsa*), care cu timpul a căpătat o accepțiune păstorească desemnînd „loc îngrădit în cîmp sau lîngă casă unde se adăpostesc oile sau caprele; staul”, pct. 753; iar în pct. 948 „partea de deasupra strungii, care îi ferește pe mulgători de soare, de ploaie; acoperișul strungii”.

6. Din prezentarea de mai sus rezultă că, din punct de vedere etimologic, cîmpul semantic „construcții păstorești” include termeni de origine diferită:

- a) 4 cuvinte de origine autohtonă: *cătun, stîină, strungă, țarc*.
- b) 9 cuvinte moștenite din limba latină: *adăpost, bățătură, celar, pățul, poartă, săruină, stăuină, staul, ușă*.
- c) 17 cuvinte formate pe teren românesc: *acioală, acoperămînt, acoperiș, amiezătoare, aplecătoare, băcie, brînzărie, cășărie, cașcavalărie, fierbătoare, închisoare, înțărcătoare, lăptărie, sărciner, scorțar, umbrar, zăcătoare*.
- d) 3 cuvinte de origine greacă, pătrunse în limba română direct sau prin filieră slavă: *cămară, colibă, magazie*.
- e) 14 cuvinte de origine slavă: *comarnic, coșar, coștereață, coteț, covercă, nimăt, obor, polată, răscol, seci, tîrlă, tor, toriște, zăvadă*.
- h) 2 cuvinte de origine maghiară: *corlată, sălaș*.
- i) 10 cuvinte de origine turcă: *arcaci, ceair, cerdac, conac, dam, odaie, perdea, saia, saivan, surlă*.
- j) 4 cuvinte de origine franceză: *cabană, cabină, coviltir, baracă*.
- k) 2 cuvinte de origine germană: *șopron, șură*.
- l) 4 cuvinte cu etimologie multiplă:
 - franceză, latină: *depozit*,
 - franceză, engleză: *padoc*,
 - turcă, poloneză, maghiară: *palancă*,
 - bulgară, sîrbocroată, maghiară: *șatră*.

m) 5 cuvinte cu etimologie obscură, nesigură sau necunoscută: *bordei*, *boșircău*, *pălimari*, *stavă*, *țarcădău*.

Dezvoltarea câmpului, prin împrumuturi și cuvinte formate pe teren românesc, evidențiază tendința de diversificare, nuanțare și modernizare, în acord cu evoluția istorică și culturală a societății.

O serie de termeni (*stîină*, *strungă*, *cășărie* s. a.) sînt elemente lexicale primare, fiind moștenite sau împrumutate din limbile cu care româna a venit în contact și fac parte din vocabularul comun, în sensul că, dincolo de caracterul popular al multora dintre ele, sînt utilizate sau cel puțin recunoscute și înțelese de toți vorbitorii limbii române. Altă serie, precum *depozit*, *cabană*, *baracă*, *magazie*, este formată din termeni relativ recentți, pătrunși în limbă pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, corespunzînd unor realități legate de civilizația modernă.

Menționăm, de asemenea, derivatele de tipul *stînișoară*, *stîneică*, *țarcuș*, *țarcușor*, *țarculeț*, deoarece ele se încadrează în câmpul lexical „construcții păstorești” prin intermediul termenului primar, la ale cărui valori semantice adaugă componenta diminutivală.

Evoluția istorică a societății românești împreună cu schimbările în structura civilizației materiale se fac simțite de asemenea în dinamica și structura câmpului lexico-semantic. Apariția unor noi tipuri de construcții și dispariția altora mai vechi provoacă mutații în planul desemnării lingvistice. O parte din cuvinte devin învechite din punctul de vedere al vorbitorului actual, unele își consolidează statutul de elemente curente și comune, altele își conservă statutul de elemente lexicale populare sau regionale pe care nu au reușit să-l depășească niciodată. Din punct de vedere statistic, așa cum se observă, din cele 74 de lexeme, cuprinse în inventarul nostru, cele mai multe au o circulație regională.

Examinînd fiecare cuvînt din seria celor care alcătuiesc paradigma lexical-semantică „construcții păstorești”, se poate conchide că acest câmp lexical este extrem de complex, la configurarea sa contribuind un număr relativ mare de unități lexicale.

NOTE

¹ E. Coșeriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în vol. *Antologie de Semantică*, București, 1976, p. 274.

² E. Coșeriu, *Către o tipologie a câmpurilor lexicale*, trad. în *Lingvistica modernă în texte*, București, 1981, p. 65.

³ Am avut acces la acest material prin amabilitatea cercetătorilor de la Institutul de Lingvistică și Institutul de Etnografie și Folclor din București.

⁴ I. Stan, *Contribuții la studiul terminologiei populare românești privind construcția casei în comparație cu celelalte limbi romanice*, în „Analele Universității din Timișoara, Seria științe filologice”, II, 1964, p. 11-19.

⁵ I. Ionică, *Terminologia casei în limba română (pe baza ALR)*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XVII, 1966, nr. 4, p. 435-494.

⁶ A. Bidu-Vrăncianu, *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, 1976, p.124-135.

⁷ *Ibidem*, p. 85 ș. u.

⁸ *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, coord. M. Sala, București, 1988, p. 32.

⁹ Gr. Brîncuș încadrează termenul în categoria elementelor autohtone sigure, v. *Vocabularul autohton al limbii române*, 1983, p. 58-59.

¹⁰ T. Teaha, *Termeni regionali moșteniți din latină în graiurile muntenești actuale*, în „Fonetică și dialectologie”, X, 1991, p. 84.

¹¹ O. Densusianu, *op. cit.*, p.133.

¹² G. Giuglea, *Fapte de limbă, Mărturii despre trecutul românesc*, București, 1988, p. 29, 32.

¹³ *Op. cit.*, p. 134.

¹⁴ *Idem*, *Cuvinte românești și romanice*, București, 1983, p.41-54.

¹⁵ T. Teaha, *Termeni de origine germană în graiurile din Oltenia*, în „Fonetică și dialectologie”, VIII, 1973, p. 65-78.

¹⁶ Gr. Brîncuș, *op. cit.*, p. 122-123.